

Fortuyns beveiliging: een bloody shame

Het onderzoek naar de beveiliging van Pim Fortuyn was slechts een ritueel. Essentiële informatie kwam niet in het rapport van de commissie-Van den Haak en de autoriteiten blijven buiten schot. Waarom er een parlementaire enquête moet komen.

Bijna een jaar geleden, op 6 mei 2002, werd Pim Fortuyn doodgeschoten. Op de geladen avond die volgde op de moord, toen het woedende volk voor het Binnenhof stond, trachtte een schutterende Klaas de Vries, de demissionaire minister van Binnenlandse Zaken, zijn straatje schoon te vegen. Was er wel genoeg gedaan om Fortuyn te beveiligen? De Vries bleek slecht op de hoogte van de werkwijze van zijn 'eigen' BVD (tegenwoordig AIVD), want de aldaar bestaande TEC-analyse verwerd in zijn mond tot 'attack-analyse'. Ook over wat die BVD had moeten doen, deed De Vries verward. Eerst heette het dat de TEC (de Technische Evaluatie Commissie) overleg moest plegen 'over de veiligheid van personen die mogelijkwjs bedreigd zouden kunnen worden'. Een ruime opdracht dus. Maar meteen daarop had De Vries het over de afwezigheid van 'concrete aanwijzingen', dan weer sprak hij van 'geen zichtbare dreiging', dan weer over 'geen concrete dreiging'. De verwarring van De Vries op dit punt zou profetisch blijken, want de TEC bleek haar taak in de smalst denkbare zin te hebben opgevat: Niks in het mapje? Geen gevaar voor Fortuyn!

Enfin, er moest dus toen maar een commissie komen. Links en rechts werd gesproken van onderste stenen die naar boven moesten. Maar De Vries zelf dacht al in een andere richting. In een uitzending van NOVA, enkele dagen na de moord, liet hij doorschermen een voorstander te zijn van een commissie die zou bewijzen dat er toch niks aan te doen was geweest: "Maar dan moet u wel bedenken dat het misschien ook bijna onmogelijk geweest zou zijn om vast te stellen dat iemand met deze idiote plannen rondliep. En dat is nou iets wat ook door deze commissie uitgezocht zou moeten worden." Dat achteloos uitgesproken zinnetje van haar opdrachtgever zou de commissie goed in haar oren knopen.

De commissie betrok een mooi Amsterdams pand en sloeg aan het artikeltjes knippen en getuigen interviewen. Al vrij snel begonnen stemmen in de politiek en in de media te morren: kon het wat opschieten? Moest het allemaal wel zo grondig? Toen de mededeling naar buiten kwam dat het onderzoek pas in januari 2003 afgerond zou worden, nam de onrust helemaal toe. De Kamer vroeg op hoge toon om uitleg. Begon de politiek soms iets te vrezen? Rond 1 juli 2002, eisten politici, moest het rapport er toch echt wel liggen.

Op 17 december, pal voor het kerstreces, was het rapport er. Twee dagen later werd het er in een spoeddebat doorheen gejaast. Hoewel niemand in die korte tijd het vierhonderd pagina's tellende boekwerk had kunnen analyseren, was er zelden zoveel unanimiteit in de Kamer geweest: 'gedegen feitenonderzoek' (VVD), 'waardering' (CDA), 'genadeloos' (D66), "Het rapport liegt er niet om" (SP), 'gedegen' (Leefbaar Nederland), 'gedegen en goed gedocumenteerd' (SGP), 'grote waardering' (PvdA), 'waardering' (ChristenUnie). Minister Remkes kon de kroon op al die complimenten zetten: "De commissie is erin geslaagd om een grondig, onafhankelijk rapport te maken. Het kabinet herkent zich in de aanbevelingen en in de beschrijving van hetgeen is gebeurd."

Alleen de LPF was iets zuiniger: "Naar het oordeel van de LPF heeft de commissie-Van den Haak zich met haar rapport voor een groot deel en naar behoren van deze taak gekweten." De hoofdconclusie noemde Herben in de Kamer 'duidelijk en toereikend'. Vreemd genoeg eigenlijk, want in datzelfde debat stelde Herben dat hij het juist niet eens kon zijn met de conclusie van de commissie dat beveiliging eigenlijk geen zin had gehad. In de maanden erna zou de LPF zich overigens steeds feller opstellen tegen deze 'commissie doofpot'. Pas toen hadden ze het kennelijk goed gelezen.

In de media kwam men bijna niet toe aan een beoordeling van het rapport. De kranten pikten wat krenten uit de pap en schreven de conclusie over. Alleen dit blad bracht in de week erna een kritische recensie.

Dus dat was het? Kennelijk wel. Een commissievergadering over wat nagekomen vragen met betrekking tot beleidsvoornemens werd telkens uitgesteld en zal nu op 22 mei plaatsvinden. De LPF bereidt nog wat kritische vragen voor, maar het momentum lijkt voorbij, onder het motto: "Fortuyn dood, het rituele rapport verschenen, de rechtszaak gevoerd, genoeg gezeurd."

Wij kunnen ons daar maar moeilijk bij neerleggen. We lazen het rapport nog eens, spraken getuigen die door de commissie werden verhoord, en legden er feiten naast die tijdens de rechtszaak bovenkwamen. Dat alleen al bracht genoeg ontluetsende argumenten naar boven voor een parlementaire enquête waarbij belangrijke betrokkenen onder ede gehoord kunnen worden. Of is Fortuyn voor de Haagse politiek nog veel dooier dan wij al dachten? ▶

Iemand voor kankerhomo of vuile nazi uitmaken – volgens de commissie geen dreigmail – mag dan geen concrete bedreiging inhouden, dreigend is het wel.

► De commissie-Van den Haak sprak met ruim honderd personen. Hoe verliepen die verhoren? Hoe onbevooroordeeld ging de commissie te werk?

Op 23 september 2002 toog Barry Madlener, gemeenteraadslid voor Leefbaar Rotterdam, met zijn collega-raadslid Harrie Borst (inmiddels overleden) naar de commissie in Den Haag. In tegenstelling tot Borst stond Madlener niet op de lijst van personen die zouden worden gehoord. “Vreemd,” zegt Madlener, “want gedurende de verkiezingscampagne was ik het meest met Pim op straat. Pim voelde zich vaak bedreigd. Ik kan me herinneren dat we gingen stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen. Op een gegeven moment zagen we een groep punkers zitten. ‘Voor hen ben ik het meest bang,’ zei Pim toen, ‘niet voor de moslims. De links-radicalen gaan niet eerst schelden, die schieten meteen.’”

Kortom, Madlener had wel het een en ander te vertellen aan de commissie. Na ‘een boel aandringen’ werd hij uiteindelijk die ochtend gehoord. Het gesprek, dat twintig minuten duurde, werd afgenomen door oud-politiewoordvoerder Kees Sietsma en voorzitter Van den Haak *hijzelf*. “Ik vertelde over een aantal incidenten die ik had meegemaakt, maar de toon van de ondervraging stond me niet aan. Het gesprek werd een bepaalde kant op geduwd.” Op een gegeven moment vroeg men Madlener zelfs: “Bent u bang aangelegd of zo?” Madlener: “Dan word je dus niet serieus genomen.”

Teleurgesteld over de gang van zaken dropen Madlener en Borst af. Een hele tijd later kreeg Madlener een verslag van het gesprek ter autorisatie toegestuurd. “Ik liet de commissie weten dat ik nog een paar aanmerkingen had, maar dat kon niet meer. Het moest allemaal snel, snel, snel.” Borst noch Madlener zette zijn handtekening onder het verslag. Na lezing van het uiteindelijke rapport ontstak Borst in grote woede. Hij had de commissie verteld dat hij al vóór 6 mei dreigbrieven aan de politie Rotterdam had overhandigd. De commissie had dit ‘gecheckt’ en geconcludeerd dat het niet klopte. Borst was neergezet als leugenaar.

Inmiddels heeft de politie moeten erkennen dat Van den Haak er naast zat: er waren wel degelijk dreigbrieven afgegeven door Leefbaar Rotterdam. “Het waren geen echte doodsbereidingen, hoor,” aldus een laconieke politiewoordvoerder in de Volkskrant. “Eentje was met een tekeningetje, geloof ik.” Het ‘tekeningetje’ was van een onthoofde Pim Fortuyn. Het was met rood ingekleurd.

Behalve Borst en Madlener weigerde ook Kay van de Linde, voormalig perswoordvoerder van Leefbaar Nederland, zijn handtekening onder het gespreksverslag te zetten. Jan Nagel, mede-oprichter van Leefbaar Nederland, accordeerde wel, maar tekende protest aan tegen de gang van zaken bij zijn verhoor. Van de Linde: “Ik koesterde van meet af aan mijn bedenkingen tegen de samenstelling van de commissie.” Met name het lidmaatschap van de huidige informateur R.J. Hoekstra wekte zijn achterdocht. De CDA’er was als secretaris-generaal van Algemene Zaken tot 1994 een vertrouwing van drie opeenvolgende premiers. Hij speelde een belangrijke rol in het schandaal rond het vernietigen van dossiers van de Inlichtingendienst Buitenland, en was als voorzitter van de commissie-Hoekstra verantwoordelijk voor het ‘onder de pet houden’ van vrachtgegevens bij de Bijlmerramp. “Als je een doofpot wilt, moet je Hoekstra inhuren,” werd door Kamerleden gezegd ten tijde van de Bijlmer-enquête. Dat Van de Linde, ondanks het feit dat hij niet autoriseerde, net als Borst en Madlener wel is geciteerd in het rapport-Van den Haak, noemt hij onbehoorlijk. “Nog erger dan de pers.”

Volgens de commissie heeft ‘de overgrote meerderheid van de gesprekspartners’ het gespreksverslag geautoriseerd. In de gevallen dat dit niet gebeurde, heeft dit ‘het onderzoek op geen enkele wijze belemmerd’. Dat soort ‘niks aan de hand’-zinnnetjes komen we wel vaker tegen in het rapport. Het tekent de sfeer.

Werd Pim Fortuyn bedreigd? Voor wie de verkiezingscampagne heeft gevolgd, lijkt het een onzinnige vraag. Natuurlijk, zou je zeggen. Maar de commissie denkt daar een stuk genuanceerder over. Na veel wikken, wegen en selecteren komt de commissie tot 25 gevallen van daadwerkelijke of mogelijke aantasting van de fysieke veiligheid van Fortuyn waarvan het bestaan kan worden aangetoond. En slechts van veertien van die gevallen was de overheid destijds op de hoogte. De overheid zal wel blij zijn geweest met die conclusie. Wat niet wist, wat niet deerde. Schielijk stelde de commissie daarop vast: “De conclusie is onvermijdelijk dat zijn fysieke veiligheid (–) veel minder in gevaar was dan velen na zijn moord hebben gesuggereerd.” Huh? Wij zouden toch echt denken dat de omgekeerde conclusie hier meer voor de hand lag.

Maar goed, met die bedreigingen viel het dus reuze mee, vindt de commissie. En wie daar anders over denkt, wordt afgeschilderd

als een overgevoelige zeurkous, een aandachttrekker (Fortuyn), een politieke opportunist (ook Fortuyn) of een fantast. Zo krijgt Leefbaar Rotterdam-voorzitter Ronald Sørensen, die had gesproken van een grote hoeveelheid dreigmails die op het partijkantoor binnen waren gekomen, er van langs. Bij de commissie was geen enkel dreigmailtje aan Leefbaar Rotterdam bekend.

Volgens Sørensen maakt de commissie een kunstmatig onderscheid tussen haatmail en dreigmail. Iemand voor kankerhomo of vuile nazi uitmaken – volgens de commissie geen dreigmail – mag dan wel geen concrete bedreiging inhouden, dreigend is het wel. Toch?

Niet dus, volgens de commissie. Die legde absurd formalistische criteria aan de dag in de beoordeling van de vraag of er sprake is geweest van bedreiging. Dat moge blijken uit het volgende. Daags na de moord werden in de kelder van het Palazzo di Pietro vier brieven gevonden. De commissie voert de brieven op als bewijs dat ‘Fortuyn zelf kennelijk ook niets met hatelijke en bedreigende brieven deed die bij hem binnenkwamen’. Twee van de in de woning gevonden brieven hebben volgens de commissie ‘een min of meer bedreigend karakter’.

De tekst van de eerste brief luidt:

*“Je gaat dood, balhaar!
Homo Fortuijn!
Only God can judge us!
Kill you mothafucka.”*

De tweede brief is iets minder prozaïsch:

*“Als u nog een grote mond heeft zullen wij u vinden.
Wij weten waar u woont.
Wij kunnen u en uw huis zien, en u kunt ons niet zien.
Wij houden u en uw uitspraken in de gaten.
Als u in leven wilt blijven zou ik maar op uw uitspraken letten.”*

Volgens de commissie kunnen de twee brieven ‘tot op zekere hoogte worden aangemerkt als vorm van dreigpost’. Ze bevatten een ‘zij het wat vage toespeling op mogelijk geweld tegen Fortuyn en hadden het daarom verdiend nader te worden ge-

analyseerd’. Nou, gelukkig. Of nee, toch weer niet. Want ronduit hilarisch in z’n doorgetrokken formalisme is de passage die daarop volgt: “Op het eerste oog is de geloofwaardigheid echter niet zo groot omdat niet wordt aangegeven hoe eventueel geweld zal worden gepleegd, geen indicatie van een tijdstip wordt gegeven, het eigenlijke doel slechts algemeen wordt aangeduid, et cetera.”

Kennelijk is voor de commissie een dreigbrief pas een echte dreigbrief als hierin plaats, tijdstip en afzender staan vermeld. Iets in de trant van: “Hierbij deel ik u mede dat ik u dinsdag 6 mei even na zes uur op het Mediapark te Hilversum om het leven wil brengen door middel van het afvuren van enkele kogels op uw hoofd. Groeten, Volkert van der Graaf, Harderwijk.”

Gezien de meticuleuze werkwijze van de commissie-Van den Haag mag je verwachten dat alle zaken rondom de veiligheidssituatie van Fortuyn zijn bestudeerd. Maar is dat wel zo?

Het is zaterdag 13 april 2002 rond twee uur als Pim Fortuyn, butler Herman Dijkers en de hondjes Kenneth en Carla van Noordwijk naar Rotterdam rijden. De lijsttrekker van de LPF heeft net de opnames van het programma *BusinessClass* van zijn vriend Harry Mens achter de rug. De Daimler koerst over de snelweg, met in zijn kielzog woordvoester Ines Scheffers in haar Toyota Jeep. Al snel worden ze hinderlijk gevolgd door een Volkswagen Golf met vier inzittenden. De Golf voegt zich op een gegeven moment zelfs brutaal tussen de Daimler en de Jeep in. Als het gezelschap bij een stoplicht arriveert, stapt de bestuurder van de Volkswagen, een man met een donkere trui en een pet – type ‘krakersfiguur’ – uit, bonst op het raam van de Daimler, en begint te schelden en obscene gebaren te maken. Als het stoplicht op groen springt, loopt de man terug naar zijn auto en rijdt weg.

De gebeurtenis maakt grote indruk op Fortuyn, Dijkers en Scheffers.

Wanneer de laatste wordt gehoord door de commissie, vertelt zij dat ze ‘het zeer intimiderend vonden’ en dat ze ‘bang waren dat de man het raam in ging slaan’. Hoe beoordeelt de commissie dit incident? Wordt dit nu wél als een concrete bedreiging van Fortuyn gezien?

We zullen het nooit weten. De commissie heeft het voorval in het rapport helemaal niet vermeld. Aangezien Scheffers het verslag ►

Wanneer de verklaringen van al die onkreukbare ambtenaren in tegenspraak zijn met die van anderen, kiest de commissie onverwijd de kant van de overheid.

- ▶ van haar gesprek, waarin deze gebeurtenis uitvoerig aan de orde kwam, autoriseerde, voelt ze zich achteraf 'op het verkeerde been gezet'.

De commissie-Van den Haak heeft een onwrikbaar geloof in autoriteiten. Politiecommissarissen, BVD-functionarissen en andere ambtenaren – ze worden op hun blauwe ogen geloofd.

Een voorbeeld. De commissie zou hebben getracht de gesprekken tussen de TEC en de politie Rotterdam over de beveiliging van Fortuyn in handen te krijgen. Deze gesprekken werden geregistreerd door het Nationaal Coördinatiecentrum (NCC). Maar verdorie zeg, laat de opnameapparatuur van het NCC nu net in de periode van 26 april tot 9 mei 2002 'als gevolg van een technisch mankement' het loodje hebben gelegd. 'Ongelukkig', noemt de commissie dit, maar gelukkig heeft 'het probleem het onderzoek geen parten gespeeld'.

Wederom zo'n 'niks aan de hand'-zinnetje. Het fotorolletje van Srebrenica is er niets bij. Wat een goedgelovigheid.

Wanneer de verklaringen van al die onkreukbare ambtenaren in tegenspraak zijn met die van anderen, kiest de commissie onverwijd de kant van de overheid. Zo deden op 5 april 2002 Pim Fortuyn, Oscar Hammerstein en Albert de Booij bij de Haagse politie aangifte van het taartincident in Nieuwspoor van 14 maart. In een gesprek met recherchechef Van Gaalen opperden de drie – zo vertelden Hammerstein en De Booij later aan de commissie-Van den Haak – dat er eens goed naar de veiligheidssituatie van Fortuyn moest worden gekeken. Van Gaalen verzuimde daarop kennelijk 'Den Haag' of de politie Rotterdam in te schakelen.

De lezing van Van Gaalen is een andere. De politiemann verklaarde tegenover de commissie dat de veiligheid van Fortuyn tijdens het gesprek helemaal niet uitdrukkelijk aan de orde was gekomen. Als dat wel het geval was geweest, ja, dan had Van Gaalen subiet actie ondernomen en de BVD ingeschakeld. Dit had hij immers kort daarvoor nog gedaan bij een 'andere politicus die zich ongemakkelijk voelde na ontvangst van een dreigbrief'. Ofwel, Hammerstein en De Booij waren jokkebrokken. Volgens Van Gaalen.

Hoe oordeelt de commissie-Van den Haak? "Voor de commissie valt onder deze omstandigheden niet meer uit te maken wat er op die bewuste namiddag wel en niet precies is gezegd (–) en werd bedoeld. Het ligt in zulk een geval dan ook niet op haar weg om

een oordeel te vellen (–)." Volgt niettemin een lang betoog waarin de lezer van het rapport aan het verstand wordt gepeuterd hoe waarschijnlijk de lezing van Van Gaalen is. Waarbij de opmerking van de politiemann dat naar zijn indruk 'Fortuyn aangifte deed uit publicitaire overwegingen' in onze ogen bepaald schrijnend mag worden genoemd. Kennelijk was die achterdocht niet gerezen bij 'die andere politicus', die onmiddellijk beveiliging kreeg aangeboden. Het tekent de toenmalige houding van de overheid tegenover Fortuyn.

Overigens mogen Hammerstein en De Booij nog van geluk spreken dat zij door de commissie-Van den Haak niet ronduit als leugenaar zijn weggezet. Dat de commissie daar zijn hand niet voor omdraait, blijkt uit het hierna volgende 'portofoon-incident'.

Terwijl de huiszoeking bij de dader even op zich laat wachten, wordt nog op de dag van de aanslag door de politie de woning van het slachtoffer onderzocht. Op 6 mei rond 23.15 uur rijden vier rechercheurs van de regiopolitie Gooi- en Vechtstreek – waaronder de gemeente Hilversum valt – naar het huis van Pim Fortuyn. Daar aangekomen treffen zij politiechef Zijlmans, drie technische rechercheurs en vier geüniformeerde collega's van het korps-Rotterdam. Om het huis binnen te komen, is kort daarvoor Fortuyns aannemer Cor van Maren gebeld. Die overhandigt de politie de sleutels van het pand en zet binnen het alarm af. Van Maren wordt daarop gevraagd de woning te verlaten.

Buiten heeft Van Maren een onderonsje met politiechef Zijlmans, die de operatie leidt. Terwijl ze staan te praten, verschijnt een politiemann in burger op de bovenste etage voor het slaapkamerraam met een portofoon. Tegelijkertijd hoort Van Maren door de portofoon van Zijlmans de mededeling 'we hebben iets gevonden'. Als de politiemann bij het raam naar buiten kijkt en Van Maren ontwaart, breekt hij het gesprek af met de woorden: "Wacht even, we praten zo wel verder."

Wanneer Van Maren de volgende dag de familie Fortuyn spreekt, doet hij verslag van het gebeuren. De familie is niet blij met de huiszoeking bij Pim. Ze spreken van mogelijke af luisterpraktijken door de BVD. Iets dat de nuchtere Van Maren overigens 'nagal vage suggesties' noemt.

De commissie-Van den Haak onderzocht het voorval en concludeert dat alleen de geüniformeerde Rotterdamse politiemannen

die avond een portofoon droegen, maar dat die nu uiterekend niet in de woning waren geweest. Van enige interesse voor af luisterapparatuur bij hun collega's hadden die politiemannen 'niets gemerkt'. Zijlman verklaart voor de commissie dat hij het bericht 'we hebben het gevonden' nooit heeft ontvangen.

In het rapport: "Hiermee staat voor de commissie vast dat er die nacht in het huis van Fortuyn niet werd gezocht naar af luisterapparatuur en dat zulke apparatuur daar ook niet werd gevonden." Anders gezegd: Cor van Maren is een jokkebrok of niet goed bij zijn hoofd. De aannemer is er nog beduusd van: "Ik weet echt wel het verschil tussen een portofoon en een telefoon," zegt hij tegen HP/De Tijd. "Trouwens, wat zou ik er nu voor belang bij kunnen hebben om dit te verzinnen? Nou ja, ik kan het toch niet winnen van een politiechef."

Voor de goede orde: Van Maren heeft nooit beweerd dat de woorden 'we hebben iets gevonden' sloegen op af luisterapparatuur. Het kon wat hem betreft ook best om iets anders zijn gegaan. Maar juist omdat de commissie dit wellicht onbeduidende voorvalletje zo op het af luisteren toespitst, riekt het naar afdekken.

Voor wat hoort wat. Toen Harry van den Haak in 1999 afscheid nam als president van het gerechtshof in Amsterdam, had premier Kok het kennelijk niet te druk om bij die gelegenheid persoonlijk een lezing te houden. Met het rapport van de commissie-Van den Haak kreeg Kok op zijn beurt een welkom afscheidscadeautje. De rode draad door het hele rapport is: houd Kok uit de wind. Wees zacht voor hem. Een paar voorbeelden.

Het had met de veiligheid van Fortuyn niks te maken, en daarom is het opvallend hoe vaak Fortuyn wordt aangehaald wanneer die zich kritisch over Kok uitliet. Het heet dan in het rapport dat 'Kok het opnieuw moest ontgelden', een soort formulering die je nooit aantreft als er weer eens een demoniserende uitlating over Fortuyn wordt geciteerd.

Ander voorbeeld. Als je de premier mocht geloven, was een onderzoek naar de beveiliging van Fortuyn eigenlijk nergens voor nodig. Al op 11 mei zei Kok in NOVA zonder een zweem van twijfel: "De autoriteiten, de instanties, in Rotterdam, ook in Den Haag, die daarvoor verantwoordelijkheid dragen, hebben niks onbenut gelaten om, op aanwijzingen die daarvoor bestonden, want er moeten natuurlijk altijd aanwijzingen zijn, ook nauwge-

zet en adequaat te reageren." Hoe kon hij dat allemaal zo snel weten? Een op z'n minst voorbarige uitspraak. Maar de commissie die juist geacht werd naar het functioneren van de autoriteiten onderzoek te verrichten, haalt de uitspraak van Kok zonder enige kritische kanttekening en dus instemmend in haar inleiding aan.

Nog een voorbeeld in die sfeer. Op 1 maart 2002 deed Wim Kok op de televisie een ferme uitspraak over Fortuyn: "Nee, absoluut, ook zijn veiligheid van lijf en leden moet naar vermogen worden gewaarborgd en dat zal ook gebeuren." De commissie stelde vast dat deze uitspraak van de premier niet leidde tot enige actie 'op welk niveau dan ook'. Zelfs niet tot overleg bij de BVD. Oei! Dat riekt naar kritiek. Maar vergoelijkend interpreteert de commissie: "Wellicht mogen de woorden van Kok ook niet zo actiegericht worden geïnterpreteerd en bedoelde hij toen alleen te zeggen dat de overheid niet zou nalaten om in actie te komen als Fortuyn werkelijk zou worden bedreigd." Tja, wellicht wel en wellicht ook niet. Was het niet de taak van de commissie om zoiets uit te zoeken en de interpretaties aan de politiek te laten?

Ten slotte. In een gekunstelde poging om deze passiviteit van de premier goed te praten door te stellen dat het nu eenmaal 'niet de stijl van Kok (was) om rechtstreeks te interveniëren in het beleid van een minister', haalt de commissie zelfs minister Korthals aan, wanneer die nu net het omgekeerde aan het beweren is: "Als hij dat zou doen, dan zou ik dat wel weten want de heer Kok kennende is het iemand die je even apart neemt en zegt... Dat heeft hij bij mij in ieder geval niet gedaan." Zo leren we dus niets over de stijl van Kok. En al helemaal niets over zijn fouten. Maar inmiddels hebben we wel begrepen dat dat ook niet de bedoeling was.

Het onwrikbare geloof in de autoriteiten brengt de commissie natuurlijk in de problemen als de autoriteiten elkaar tegen spreken. Slaat bij het boven vermelde conflict tussen het trio Fortuyn, De Booij en Hammerstein en recherchechef Van Gaalen de balans automatisch door naar de laatstgenoemde, als we Kok aantreffen tegenover Dijkstal, komt de commissie veiligheidshalve maar helemaal niet aan oordeelsvorming toe.

Hoe zat het? Dijkstal was de enige politicus die voorzag dat de veiligheid van Fortuyn in het geding was. Hij kaartte dit persoonlijk bij Kok aan en volgens Dijkstal zou Kok hem een week later hebben verteld dat hij dat had doorgegeven aan minister De Vries, die con- ▶

Zeker is dat Pim Fortuyn ervan overtuigd was dat hij werd afgeluisterd. En daar had de politicus alle redenen toe.

- ▶ tact zou hebben opgenomen met de politie in Rotterdam. Een gedetailleerd verhaal van Dijkstal. Maar in de versie van Kok ging het anders: de premier zou Dijkstal meteen in algemene termen hebben laten weten dat dat beveiligen van Fortuyn heus wel vanzelf gebeurde door de verantwoordelijke instanties. En daarbij liet Kok het.

Feit was hoe dan ook dat er vervolgens geen actie werd ondernomen.

Dijkstal was zelf vroeger minister van Binnenlandse Zaken geweest. Hij wist dus heel goed hoe dat werkte met beveiliging. Zijn ongerustheid was wellicht ook wel daardoor ingegeven. Dijkstal wist zich ook te herinneren dat hij later in de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, de zogenaamde ‘commissie stiekem’, nog eens op deze uitwisseling met Kok terug was gekomen. En weer later enige malen bij bewindslieden van de VVD. Het zat hem kennelijk echt hoog.

Loog Kok of loog Dijkstal? De commissie wilde er dus maar liever niet over beslissen en laat in het rapport de twee elkaar tegenprekende getuigenissen zonder commentaar domweg naast elkaar bestaan. Precies daar waar de commissie in botsing zou kunnen komen met hogere autoriteiten, stopt het onderzoeksproces zo soepel, dat we gerust kunnen spreken van een ingebouwd mechanisme.

Hoewel het niet de eigenlijke onderzoeksopdracht was, heeft de commissie zich ook gebogen over de vraag of Pim Fortuyn door de BVD werd afgeluisterd. Al na enkele zinsneden komt de commissie tot het oordeel dat zij ‘geen enkele reden heeft aan te nemen dat Fortuyn door politie en BVD in de gaten werd gehouden, laat staan dat Fortuyn door de BVD werd afgeluisterd’. Om ‘zeker van haar zaak te zijn’ – jawel, de commissie gaat nu eens niet over één nacht ijs – heeft de commissie nog een eigen onderzoek ingesteld. Wat hield dit onderzoek in?

Ten eerste werden door de commissievoorzitter persoonlijk alle ministeriële lasten tot ‘elektronisch buggen, tot afluisteren van (mobiele) telefoongesprekken en tot onderscheppen van e-mailberichten en faxberichten’, gecontroleerd. Geen enkele keer kwam de naam Fortuyn erin voor. Ten tweede kreeg de commissie een lijst van telefoonnummers van Fortuyn, die werd gelinkt aan ‘de financiële administratie van de BVD’, waaruit zou kunnen blijken of ‘er kosten zijn gemaakt met betrekking tot deze nummers’. Leverde

ook niets op. Ten derde had butler Herman gezegd dat er ‘nimmer een monteur van KPN Telecom in de woning was geweest’.

En dan staat het er: “Het voorgaande in onderling verband beschouwd, brengt de commissie tot de slotsom dat van het beweerde afluisteren geen sprake is geweest.”

Tjonge. Hoe kon de commissie dit toch zo makkelijk concluderen? Sinds de affaire-Margarita weten wij bijvoorbeeld dat ministers niet altijd op de hoogte zijn van onderzoeken door de veiligheidsdiensten. Bovendien is de BVD niet de enige dienst die kan afluisteren – ook de gewone politie heeft er een handje van. Van verregaande naïviteit getuigt het ook te denken dat de BVD alle kosten voor zijn operaties netjes in rekening brengt en aan een onderzoekscommissie overhandigt. Dat de BVD zelf in staat is tot liegen, wordt elders in het rapport aangetoond. In tegenstelling tot wat een BVD-functionaris tegenover de commissie verklaarde, stelde de ‘dreigingsanalyse’ van Fortuyn helemaal niets voor. En over butler Herman zullen we het maar niet hebben. Of zou die het soms gedaan hebben?

Nee, er zijn twee verklaringen mogelijk. Ofwel de commissieleden zijn argeloze stompers die alles wat de BVD vertelt voor zoete koek slikken. Dat ligt niet erg voor de hand, want er zitten een oud-secretaris-generaal van Algemene Zaken, een invloedrijke rechter en een oud-politiewoordvoerder tussen. Ofwel de commissie heeft de waarheid niet willen achterhalen en niet willen prijsgeven. Dat denken wij.

Zeker is dat Pim Fortuyn ervan overtuigd was dat hij werd afgeluisterd. En daar had de politicus alle redenen toe. Ten eerste waren daar de uitlatingen van minister De Vries in het tv-programma *Buitenhof* van 23 september 2001. Aanleiding tot dit gesprek vormden de aanslagen van 11 september. De Vries stelde dat de politiekorpsen en de BVD ‘scherp letten op elementen die de vrede in ons land willen verstoren. Met de meeste mensen zit het helemaal goed, maar er zijn er ook die zeggen dat we maar weer een koude oorlog moeten beginnen’.

Er was slechts één persoon die zich kort ervoor had uitgesproken over een koude oorlog (met de islam): columnist Pim Fortuyn, die op 23 oktober door het Leefbaar Nederland-bestuur naar voren zou worden geschoven als kandidaat-lijsttrekker.

In een gesprek met Panorama op 7 november 2001 zei Fortuyn ▶

Zonder blikken of blozen treedt de commissie in deze speculatieve sfeer en komt dan tot haar misschien wel meest schandalige gevolgtrekking.

- daar het volgende over: “En ik word door de BVD afgeluisterd. Minister Klaas de Vries zei dat nog omfloerst in het tv-programma *Buitenhof*: zij die de koude oorlog verklaren aan de islam worden extra in de gaten gehouden. Ik ben recent gebeld door een man die zei dat hij werkte voor de BVD en dat er een tap geplaatst is. Voordat ik daarop in kon gaan, was de verbinding al verbroken. Het kan een grap zijn. Maar laten we die aankondiging van De Vries maar serieus nemen.”

Er is meer dat de argwaan wekt. De commissie meldt dat ‘het toeval wil’ dat op 11 februari 2002 zich een informant meldde die met de Regionale Inlichtingendienst (RID) wilde praten over Fortuyn. De RID vormde de voelspriet van de BVD binnen de regionale politie. Het zou zijn gegaan om personen die Fortuyn wilden chanteren. Nog interessanter is een document dat de RID vervaardigde ‘over een beperkt aantal personen in Fortuyns politieke omgeving’.

Wie zouden deze mensen uit de politieke omgeving kunnen zijn geweest? Na Fortuyns dood werd bekend dat de oud-CD-voorman Rien Boiten contacten onderhield met Fortuyn en de LPF. Gezien de prioriteit die veiligheidsdiensten in dit land lange tijd hebben gegeven aan de bestrijding van ‘extreem-rechtse’ elementen, ligt het voor de hand dat deze Boiten (en wellicht dus nog anderen) voorwerp van BVD-onderzoek was. Misschien dat Fortuyn dan niet zelf werd afgeluisterd, maar hij had wel contact met lieden waarvoor de BVD een bijzondere belangstelling aan de dag legde. En een telefoonlijn heeft twee uitgangen.

Had het nog iets uitgemaakt als Fortuyn door de overheid beveiligd was geweest? Zonder blikken of blozen treedt de commissie in deze speculatieve sfeer en komt dan tot haar misschien wel meest schandalige gevolgtrekking.

Er klonk geen enkele twijfel door in de afsluitende zin van het hoofdstuk Algemene Conclusies: “Hierbij wil de commissie nogmaals nadrukkelijk aantekenen dat zij geenszins van mening is dat bij toepassing van een dergelijke vorm van persoonsbeveiliging de moordaanslag op Fortuyn had kunnen worden voorkomen.” Parlementaire redacties hebben enkel tijd voor de conclusies en samenvattingen van rapporten, dus die conclusie werd overgenomen als de teneur in de kranten: toch niks aan te doen. En dat was dan weer dat.

Kees Sietsma, secretaris van de commissie en directeur van het beveiligingsadviesbureau Control Risks, was kennelijk in staat om ongedocumenteerd eventjes in het hoofd van Volkert te kijken. Bij de presentatie van het rapport zei hij tegen de pers: “Zelfs Volkert van der G. is niet meer in staat om dat te reconstrueren. Misschien zou hij hebben geschoten en ook de beveiligers hebben neergeschoten. Misschien zou hij hebben besloten af te wachten en een beter moment te kiezen. Dat blijft allemaal speculeren.”

Had de commissie niet eens de moeite genomen om de verklaring van Volkert van der G. zelf in te zien? Dat die verklaring er lag bij justitie, was toen al openbaar. Er werd, zo stelt de commissie zelf in de inleiding van het rapport, ‘slechts inzage gevraagd in enkele stukken uit het strafdossier’. Viel daar ook de verklaring van Volkert onder?

HP/De Tijd wist vorige week beslag te leggen op deze verklaring en vond daarin twee uitspraken van Volkert die de slotconclusie van de commissie onderuithalen. Zo verklaarde Volkert: “Ik hoorde bijvoorbeeld wel op de radio dat Fortuyn vond dat hij beveiliging nodig had.” Om daar dan haastig aan toe te voegen: “Dit heeft mij overigens niet het idee gegeven dat Fortuyn als slachtoffer voor de aanslag in aanmerking kwam.” Nee, misschien niet direct het idee gegeven. Maar in elk geval *wist* Volkert dus al wel van tevoren dat er iets ontbrak aan de beveiliging van Fortuyn. Belangwekkende informatie voor een kritische onderzoekscommissie, zou je zeggen. Maar niet voor deze commissie. Die verkoos de verklaring niet in te zien of naast zich neer te leggen. Aangezien de commissie zelf niet aangeeft welk materiaal uit het strafdossier wel of niet werd gebruikt, kan dit ook niet door ons achterhaald worden. Dat is werk voor een parlementaire enquête die onder ede verhoort.

Volgens Kees Sietsma zou Volkert ook best geschoten kunnen hebben als er wel beveiliging was. Beveiliging was met andere woorden, kun je dan denken, sowieso nergens voor nodig. (Vreemd klinkt dat toch uit de mond van de directeur van een beveiligingsadviesbureau.) Maar Volkert zelf zag dat anders. Uit zijn verklaring: “Als ik op 6 mei 2002 Fortuyn met een aantal beveiligers om hem heen uit de studio had zien komen, dan had ik de aanslag toen niet gepleegd.”

Rest de vraag: wat is die toch al omstreden slotconclusie van de commissie nog waard? |